

Delta's doorkruisen landsgrenzen. Stedelijke ontwikkelingen houden echter vaak op bij de grens. Gezamenlijke ideeën zijn het startpunt voor interculturele processen en collectieve doelen. Grensoverschrijdende stedelijke regio's hebben dan ook belang bij grensoverschrijdende verbindingen en contacten. De stelling luidt daarom:

Gedeelde visie maakt grensoverschrijdende gebiedsontwikkeling mogelijk

Landsgrenzen zijn onzichtbare barrières. Dé voorwaarde om grensoverschrijdende gebiedsontwikkeling mogelijk te maken is een gedeelde visie tussen partners aan beide zijden van de grens. Een visie verbindt namelijk op het juiste niveau twee gescheiden systemen. Daarbij maakt een visievormingstraject interculturele aspecten al in een initiatieffase zichtbaar en biedt een gedeelde visie maximaal de mogelijkheid om vanuit een integraal perspectief te ontwikkelen.

Waar burgers in de grensstreek de barrière al behoorlijk geslecht hebben, blijft vanuit het perspectief van overheid en bestuur sprake van twee afzonderlijke systemen waartussen nauwelijks formele afhankelijkheidsrelaties bestaan. Om toch betrokkenheid en afhankelijkheid te creëren is het gezamenlijk opstellen van een visie een krachtig instrument. De vraag: 'Wat willen we gezamenlijk in de toekomst bereiken?' zoekt een gezamenlijke focus en leidt idealiter tot een gedeeld beeld of gezamenlijk gevoelde urgentie. Zonder een dergelijke gedeelde visie zullen factoren als verschillen in wetgeving of financieringsstromen bij voorbaat complicerend werken.

Het begrijpen van en omgaan met interculturele aspecten is zeer belangrijk om daadwerkelijk gebiedsontwikkeling te realiseren. Zo hechten Duitsers bijvoorbeeld aan hoffelijkheid terwijl Nederlanders amicaler zijn ingesteld. En terwijl voor Nederlanders consensus een belangrijk onderdeel van de cultuur is – deadlines kunnen daarvoor wijken en nieuwe ideeën alsnog ingebracht worden – werken Duitsers veel systematischer en planmatiger. Om met interculturele aspecten om te gaan is juist een visietraject de uitgelezen mogelijkheid

om elkaar als partners te leren kennen, elkaars taal te leren spreken, elkaar te leren vertrouwen en verschillen te respecteren. Het gaat in deze initiatieffase namelijk niet om het positioneren van eigen belangen, maar om het zoeken naar en definiëren van wat verbindt. Dit gezamenlijke proces met een gedeelde visie als resultaat vormt een onmisbare basis als in een later stadium onderhandelingen gevoerd, en besluiten genomen moeten worden. In die fase kunnen fouten negatieve gevolgen hebben.

Vanwege de complexiteit van grensoverschrijdende samenwerking is er soms de neiging om het vooral simpel en daarmee meestal ook sectoraal te houden. Juist een integraal perspectief biedt kansen om sectorale blokkades te overstijgen. Het dossier van grensoverschrijdende treinverbindingen is hiervan een goed voorbeeld. Lange tijd is vanuit Nederlands perspectief sectoraal en weinig succesvol gekeken naar een treinverbinding tussen Arnhem en Emmerich. Uiteindelijk kwam een meer integraal perspectief gericht op meerwaarde voor partners aan beide zijden van de grens op tafel. Het is vanuit deze gedeelde visie dat partners elkaar gevonden hebben en elkaar vervolgens ook hebben vastgehouden in de complexiteit rond technische inrichting van en capaciteiten op het spoor, beschikbare financiën en deadlines. Het resultaat is dat er vanaf 2017 een regionale trein tussen Düsseldorf en Arnhem gaat rijden.

Huibert Verdoold (h.verdoold@gelderland.nl) is bestuurskundige en werft aan ruimtelijk beleid in de Stadsregio Arnhem Nijmegen en eerder aan grensoverschrijdende bereikbaarheid.

Stelling

Henk van Houtum reageert

Je zou denken dat in de bijna zes decennia oude Europese Unie de bovenstaande stelling eigenlijk overbodig is, dat grensoverschrijdende gebiedsontwikkeling al staande praktijk is. Maar niets is minder waar. Er is, in tegenstelling tot het nationale beleid waar grensregio's doorgaans minder aandacht krijgen, veel Europese aandacht en geld beschikbaar voor het ontwikkelingsbeleid rondom de grens en in de grensregio's. Dat is tot op heden nog geen onverdeeld succes gebleken.

Ondanks enkele decennia grensoverschrijdende samenwerking tussen grensregio's durft, kan of wil men nog altijd niet werkelijk de aangrenzende gebieden samen ontwikkelen. De nationale politiek houdt star vast aan het mandaat over het ruimtelijk beleid. Daardoor worden kansen gemist en zijn grenzen nog altijd 'einde plangebied'. Er zijn wel tal van individuele projecten met wisselend succes uitgevoerd langs en over de grens. Maar van een integrale ruimtelijke visie voorbij individuele en vaak sterk verbureaucratiseerde projecten is doorgaans geen sprake. De grensoverschrijdende bestuursorganen, de Euregio's, zijn dan ook nu niet veel meer zijn administratieve projectbureaus van de EU. Het ruimtelijk beleid blijft daardoor vooral een nationale aangelegenheid. En de grensregio's zijn daarvan de dupe.

Vanuit dit besef hebben we vorig jaar een ontwerp-onderzoek over het grensland gepubliceerd. In deze studie, 'Grenslaan, geschiedenis en toekomst van het Grenslandschap [Blauwdruk, 2013]', hebben we eerst het hele grensgebied van Nederland-Duitsland en Nederland-België in kaart gebracht, een soort atlas van de grens dus. Vervolgens hebben we, ervan uitgaande dat een grens een ruimtelijk ontwerp is, de mogelijk-

heden onderzocht van ruimtelijke herontwerpen van de nationale grens om de kansen voor gebiedsontwikkeling te benutten. Soms kan het dan inderdaad aantrekkelijk zijn om, de grens radicaal weg te strepen en het 'onverschil' op te zoeken, dus te doen alsof de grens niet bestaat en gebieden aan beide zijden van de grens één regio zijn. Hiermee zou in sommige gevallen kunnen blijken dat zaken als nationale druk op de woningmarkt, krimp, tekorten op de arbeidsmarkt, of de landschapsverrommeling passend het hoofd kan worden geboden. Maar soms kan het ook aantrekkelijk zijn om de grens theatraal te versterken en het verschil juist uit te lokken, en de verleiding die de andere kant van de grens ook biedt te exploiteren. In feite maak je in het laatste geval juist gebruik van het feit dat nationale grenzen hardnekkig zijn. Je stimuleert de concurrentie, de complementaire aantrekkingskracht. Voor een aantal grensregio's langs de Nederlands-Duitse en Nederlands-Belgische hebben we deze beide scenario's, Gemeenschap versus Verleiding, al uitgeprobeerd. Dat leverde verrassende denkrichtingen op.

Ik constateer dat het huidige ruimtelijke denken over grensregio's vast zit. Nationaal is er weinig of geen systematische aandacht voor het grensland en Europees overheerst het denken in vergaand bureaucratische projecten. Op lokaal niveau wordt wel aangegeven dat men open staat voor een andere benadering van de grens en het grenslandschap, maar voelt men zich vaak aan handen en voeten gebonden door de nationale politiek. Het is hoog tijd voor een doorbraak in het denken over grenzen en grensontwerpen.

Henk van Houtum (h.vanhoutum@fm.ru.nl) is hoofd van het Nijmegen Centre for Border Research van de Radboud Universiteit Nijmegen.